

Міністерство освіти і науки України
Донбаська державна машинобудівна академія (ДДМА)

**САМОСТІЙНА РОБОТА
З ДИСЦИПЛІНИ
«ПОЛІТИЧНА КОНФЛІКТОЛОГІЯ»**

Методичні вказівки

для бакалаврантів

Затверджено
на засіданні методичної ради
Протокол №5 від 25.11.2021

Краматорськ
ДДМА
2021

УДК 327.5

Самостійна робота з дисципліни «Політична конфліктологія» : *методичні вказівки [для бакалаврантів]* / [уклад. Є. В. Болотіна]. – Краматорськ : ДДМА, 2021. – 23 с.

Методичні вказівки містять пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни «Політична конфліктологія», загальні вказівки щодо організації самостійної роботи студентів та підготовки до окремих тем, теми рефератів, теми для самостійного опрацювання, питання для самоконтролю та список літератури.

Укладач

Є. В. Болотіна, доц.

Відп. за випуск

Є. В. Болотіна, доц.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1 Загальні вказівки щодо організації самостійної роботи студентів над курсом «Політична конфліктологія».....	5
2 Зміст дисципліни «Політична конфліктологія».....	6
Змістовний модуль I.....	6
Змістовний модуль II.....	8
3 Теми рефератів.....	13
4 Теми для самостійного опрацювання.....	14
5 Питання для самоконтролю.....	14
Література.....	19

ВСТУП

Повсякденне життя насичене конфліктами. Актуальність вивчення цього феномена як самостійної одиниці політичної науки зумовлюється загостренням різних типів конфліктів як у нашій державі, так і в інших посттоталітарних країнах.

Сучасний стан українського суспільства потребує фундаментального вивчення суспільно-цивілізаційних та ненасильницьких форм вирішення соціальних і політичних конфліктів, адже вміння управляти конфліктами є однією з найважливіших умов підтримання соціально-політичної стабільності як у межах однієї держави, так і у світовому просторі.

Мета підготовлених рекомендацій з курсу «Політична конфліктологія» – ознайомити студентів з такими вузловими питаннями політичної конфліктології, як: політичний конфлікт, умови його виникнення, суб'єкти та об'єкти політичних конфліктів, основні стадії політичних конфліктів, міжсистемний політичний конфлікт, міждержавний політичний конфлікт, етнополітичні конфлікти, прогнозування політичних конфліктів і методи їх вирішення.

Методичні рекомендації до навчального курсу «Політична конфліктологія» сприяють формуванню у студентів системи базових знань про суспільно-політичні конфлікти, а також умінь і навичок цивілізованого їх розв'язання.

Складені за тематичним принципом, методичні рекомендації повинні допомогти студентам засвоїти за кожною темою лекційного заняття сутність питань, що розглядаються, надати допомоги, акцентувати увагу на найбільш важливих визначеннях, подіях та персоналіях.

Рекомендації включають розгорнуті методичні коментарі до окремих тем курсу, питання до семінарських занять, які сприятимуть заглибленню студентів у поданий матеріал та вдосконалюватимуть здатність до самостійного аналізування та політичного прогнозування. Подається список основної та додаткової літератури з курсу.

1 ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НАД КУРСОМ «ПОЛІТИЧНА КОНФЛІКТОЛОГІЯ»

Програма курсу «Політична конфліктологія» містить плани семінарських та практичних занять, що розвивають та закріплюють навички аналізування, оцінювання, прогнозування політичної ситуації, політичних відносин та вироблення політичних рішень.

Метою цього навчального курсу є ознайомлення студентів з такими вузловими питаннями політичної конфліктології, як: політичний конфлікт, умови його виникнення, суб'єкти та об'єкти політичних конфліктів, основні стадії політичних конфліктів, міжсистемний політичний конфлікт, міждержавний політичний конфлікт, етнополітичні конфлікти, прогнозування політичних конфліктів і методи їх вирішення.

Самостійна робота студентів включає в себе підготовку до участі в семінарах та практичних заняттях, підготовку контрольних.

Мета: розуміння значення впливу конфліктних процесів сучасності на розвиток політичної ситуації у світі; придбання навичок аналізування політичного процесу, спираючись на історичний досвід; розгляд варіантів вирішення тих чи інших конфліктних ситуацій.

Метод: індивідуальне дослідження з подальшим корегуючим контролем, колективні обговорення.

Освоєння програми надасть змоги студентам отримати нові знання стосовно:

- розуміння понять «політична напруга», «політичний конфлікт», «управління політичним конфліктом»;
- змін у світовому політичному просторі в різні часи;
- розуміння ролі вирішення політичних конфліктів мирним шляхом;
- основних різновидів політичних конфліктів у сучасному світі;
- поняття і механізму управління політичним конфліктом;
- шляхів вирішення політичних конфліктів;
- політичної кризи як форми політичного розвитку;
- проблеми місця та ролі силового примусу у вирішенні політичного конфлікту.

До самостійної роботи студента може входити:

- робота з рекомендованою літературою;
- підготовка доповідей та їх обговорення на семінарах. Результатом самостійної роботи студентів повинно стати вдосконалення набутих знань та навичок з курсу.

2 ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ «ПОЛІТИЧНА КОНФЛІКТОЛОГІЯ»

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І

Особливості соціального конфлікту і передумови його зародження в політичній сфері

- Тема 1. Суспільно-політичні основи виникнення соціальних конфліктів
- Тема 2. Поняття та внутрішня структура соціального конфлікту
- Тема 3. Соціальний конфлікт як об'єкт дослідження у філософсько-політичній думці
- Тема 4. Причини, типології та функції соціальних конфліктів
- Тема 5. Економічні та психологічні детермінанти соціальних конфліктів

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Вивчення проблематики політичних конфліктів потрібно розпочати з розуміння поняття соціального конфлікту. Соціальний конфлікт лягає в основу багатьох політичних конфліктів і тому без аналізування цієї складової конфліктології розуміння політичного конфлікту буде неповним.

Суспільне життя є складним і багатовимірним, а тому виникає величезна кількість перехрещення різних інтересів, що у свою чергу викликає певну дисгармонію. Студентам обов'язково треба звернути увагу на цей фактор з самого початку вивчення дисципліни.

Важливими питаннями при розгляді перших тем є розуміння системи внутрішньої соціально-політичної адаптації індивіда до політичного процесу, розгляд психологічних факторів загальних та конкретних цілей всього суспільного організму та мікрогруп, прагнення до соціального об'єднання, усвідомлення системи соціальної стратифікації населення та влади як соціального організму. Розглядом конфліктних основ соціокультурної та соціальної сфери закінчується перший етап вивчення поняття соціального конфлікту.

Далі слід перейти до вивчення теоретичних основ поняття конфлікту. Звернути увагу на найважливіші ознаки та системний характер конфлікту. Проаналізувати погляди Р. Макка, Р. Снайдера, М. Шиманського та інших теоретиків конфліктної теорії.

Співвідношення понять «соціальний конфлікт», «боротьба», «антагонізм», «революція», «еволюція» та ін. зробить результат розуміння теорії більш глибоким. Суперечності, інтереси, реалізація, задоволення суперечностей є основою наукового осмислення суті поняття «соціальний конфлікт».

Цікавими є перші спроби осмислення природи суспільного конфлікту в історії політичних вчень (Геракліт, Епікур та ін.). Відображення системи соціальних інтересів та цінностей в теоретичній політичній свідомості. Ф. Бекон, Т. Мор, О. Лассо розглядали причини та природу будь-якого соціально-особистісного конфлікту. Детермінація конфліктів природою влади як такою. Звертаючись до просвітницьких теорій, особливу увагу слід приділити політико-правовим доктринам про конфлікти та конфліктні відносини (Ш. Монтеск'є, Д. Дідро, Ж.-Ж. Руссо, Ф. Вольтер та ін.). Вплив егоцентричності та гуманістичної спрямованості політичної теорії Ренесансу на формування раціональної конфліктної теорії. Системоутворююча конфліктна модель у марксизмі.

Концепції національних та загально-соціальних конфліктів у політичній теорії Д. Донцова, М. Драгоманова, М. Міхновського та ін. значно розширяють кругозір студента. «Позитивна модель функціонування конфлікту» Л. Козера є важливим етапом розуміння суті конфлікту.

Особливості оцінювання, вирішення конфлікту як відображення внутрішнього стану людини розглядаються у творах представників німецької класичної філософії.

Обов'язково треба розглянути модернізаційні теорії Р. Дарендорфа, К. Боулдінга та ін.

Після розгляду теоретичних основ конфліктології логічно перейти до розгляду причин виникнення конфліктів і їх типології. Важливо звернути увагу на загальносоціальні, системні причини соціальних конфліктів. Несумісність претензій сторін при обмеженій можливості їх задоволення є генератором конфліктних відносин індивідів та групових суб'єктів.

Типологія конфліктів є досить багатогранною, тому розглянути треба різні підходи для більш докладного розуміння. Приклади типологій соціальних конфліктів: аналітична, суб'єктно-об'єктна, цілеспрямовуюча та ін. Важливо проаналізувати позитивні та негативні функції конфлікту.

Останнім етапом вивчення першого модуля в самостійній роботі студента є розгляд індивідуального ставлення людини до соціального життя. Комплекс сприйняття та реалізації потенційних можливостей людини. Роль цілей соціуму та індивіда. Суспільний розподіл праці, новітня державна система, функціонування власності та певний режим суспільних благ – основа внутрішньої детермінації людини на конфліктне мислення та конфліктну поведінку. Зв'язок економічних та інших соціальних інтересів також може лягти в основу виникнення конфліктів.

Питання для самоперевірки

1. Проаналізуйте основні підходи до визначення поняття соціального конфлікту.

2. Загально-соціальні основи репрезентативності інтересів у сучасному соціальному конфлікті.

3. У чому полягає зв'язок розвитку людської особистості та формування соціального розуміння конфліктності соціального буття?
4. Назвіть соціально-психологічні принципи соціальних конфліктів.
5. Зародження розуміння соціальних конфліктів у країнах Стародавнього Сходу.
6. Конфліктні теорії суспільного інтересу та законності в Стародавній Греції.
7. Формальні основи розуміння соціального конфлікту в Стародавньому Римі.
8. Місце релігійних догматів у вирішенні конфлікту статусу в середньовічній Європі.
9. Соціально-конфліктні теорії Нового часу (Ж. Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є та ін.).
10. Новітні конфліктні теорії (Р. Дарендорф, Л. Козер, К. Боулдінг). Позитивістське та аналітичне в цих теоріях.
11. Проблема конфліктогенних факторів в українській політології (Д. Донцов, В. Липинський).
12. Підходи та основні параметри класифікацій соціальних конфліктів. Приклади типологій соціальних конфліктів.
13. Моделі функціонування соціальних конфліктів: загальна, позитивістська, консенсуальна, системна та ін.
14. Місце та функції соціальних конфліктів у суспільному житті.

Література: [8]; [10]; [13]; [14]; [20]; [23]; [26]; [30]; [31]; [35]; [40]; [43]; [47]; [49]; [51]; [54]; [58–60]; [64]; [66].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Конфлікти у політичному просторі: особливості розвитку та шляхи вирішення

- Тема 6. Предмет, методологічні основи політичної конфліктології
- Тема 7. Політичний конфлікт і його характеристики
- Тема 8. Виникнення політичного конфлікту, стадії розвитку
- Тема 9. Основні різновиди політичних конфліктів у сучасному світі
- Тема 10. Поняття і механізм управління політичним конфліктом
- Тема 11. Збройні конфлікти в сучасному світі
- Тема 12. Шляхи вирішення політичних конфліктів
- Тема 13. Політична криза як форма політичного розвитку

Тема 14. Проблема місця та ролі силового примусу у вирішенні політичного конфлікту

Тема 15. Суспільний консенсус як метод та спрямованість політичного життя

Тема 16. Проблеми та перспективи «безконфліктної» модернізації

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Самостійну роботу за другим модулем потрібно розпочати з розгляду теоретичних основ політичної конфліктології, а саме: дослідити становлення та відокремлення політичної конфліктології як науки та її зв'язок з іншими політичними та загально-гуманітарними науками; суб'єктний склад конфліктів: групи, інститути, індивідууми, їх загальну характеристику.

Згадати *категорії політичної конфліктології*: політика, влада та пов'язані з ними інститути і процеси. Особливий інтерес викликає зв'язок політико-владної основи конфлікту з інститутом громадянського суспільства.

Потім проаналізувати *методи дослідження політичного конфлікту*: структурно-функціональний, аналітичний, порівняльно-історичний; методи моделювання. Теорія ігор та її значення в сучасній політичній конфліктології надає студенту ширшого розуміння феномена політичного конфлікту.

Поняття суб'єкта та об'єкта політичного конфлікту, їх системне відображення в політичному житті суспільства; аналізування системи об'єктів політичних конфліктів; кореспондуючий зв'язок між суб'єктами політичного конфлікту; функції та зміст політичного конфлікту; предмет та роль політичного конфлікту – обов'язкові питання самостійного опрацювання перших тем другого блоку.

Подальшим етапом вивчення курсу є опрацювання більш прикладних тем, які несуть у собі глибинне розуміння понять політичної конфліктології. Особливо важливу роль у розвитку політичних конфліктів відіграють державні інтереси, тому в обов'язковому порядку студенти повинні проаналізувати роль держави в розвитку конфліктів. Далі логічно перейти до не менш важливого поняття системного політичного конфлікту – його основних ланок та зв'язку з політичною системою. Процес управління, зворотний зв'язок між владою та підвладними. Демократична політична свідомість, намагання активізувати участь у політичному процесі (громадянська активність) – основа для виникнення типового (позитивного) політичного конфлікту.

Цікавими є питання проходження стадій розвитку політичного конфлікту та особливості переходу однієї стадії в іншу (аналітична, цілеспрямовуюча, консолідаційна, наростаюча та ін.). Це питання треба

розглядати в контексті різних наукових підходів до стадіального розвитку політичного конфлікту.

Класифікація політичних конфліктів займає важливе місце в політичній конфліктології. Є досить багато підходів до цього питання і студентам рекомендується розглянути і проаналізувати такі типи конфліктів, як: сутнісні, галузеві, системні, міжсистемні, міжнародні, міждержавні, зовнішньополітичні та ін.

Особливу увагу рекомендується приділити міжсистемним політичним конфліктам, змісту та основним компонентам міждержавного політичного конфлікту, а також способам врегулювання міждержавних (зовнішніх) конфліктів методами міжнародно-правового характеру.

Розглянути *роль міжнародних політичних організацій* та їх конструкційно-функціональне значення у врегулюванні зовнішніх політичних конфліктів. Особливу увагу приділити діяльності Української держави з врегулювання зовнішніх конфліктів різних типів.

Студентам рекомендується звернути увагу на те, що не існує спонтанних чи хаотичних політичних конфліктів. Процес управління політичним конфліктом займає серйозне місце у вивченні курсу. Закінчити першу частину другого модуля треба вивченням особливостей *збройних конфліктів*. Цей тип конфліктів займає окреме місце в політичній конфліктології. Треба навчитись чітко розрізняти поняття «військова провокація», «військовий конфлікт» і «війна», а також зрозуміти особливості такої класифікації. Конфлікти високої, середньої і низької інтенсивності; внутрішньополітичний збройний конфлікт; типологія внутрішньополітичних збройних конфліктів; основні форми збройного насильства у внутрішньополітичній боротьбі – ці питання закінчують розглядуваний блок.

Другу частину треба розпочати з розгляду суті поняття *вирішення політичного конфлікту*. Проаналізувати основні наукові школи та підходи до вирішення політичних конфліктів.

Потім перейти до вивчення *методів та прикладних методик вирішення політичних конфліктів*. Розібрати приклади впровадження окремих методик у політичне життя та розглянути внутрішні та зовнішні методи вирішення конфліктів. Принципи вирішення політичних конфліктів. Важливим є питання розробки стратегій вирішення політичних конфліктів. Рекомендується розглянути такі стратегії врегулювання – превентивну і селективну. Вироблення кооперативної, консенсусної стратегії і тактики.

Наступне важливе питання – це *оцінювання конфліктної ситуації*. Поліваріантність оцінювання результатів будь-якого політичного конфлікту (уникнення, відкладення, врегулювання, переговори та інші методики вирішення конфліктів).

При розглядуванні питань вирішення політичних конфліктів треба проаналізувати, з чого все починається. Ще раз звернутись до початкової

стадії розвитку конфлікту, але з іншої точки зору – як на цій стадії вирішити конфліктну ситуацію? Сутність політичної кризи як загострення політичних конфліктів. *Основні типи політичних криз*: зовнішньополітична, внутрішньополітична. Види внутрішньополітичних криз (урядова, парламентська, конституційна) та їх характеристики. *Форми політичної кризи*: криза легітимності, криза ідентичності, криза політичної участі, криза розподілу. *Способи виходу з кризового стану*.

Подальшим етапом є розглядування питань *стабілізації політичної ситуації*. Розглянути насильницькі та ненасильницькі засоби впливу та примусу в суспільному житті.

Четверта влада може бути як каталізатором розвитку конфлікту, так і можливістю його вирішення. *Роль мас-медіа* у розвитку та вирішенні політичних конфліктів (легітимізація застосування сили при вирішенні конфлікту).

Питання *колективної безпеки* держав і народів на сьогоднішній день досить актуальне. В умовах глобального спрямування світу на безконфліктне вирішення будь-яких спірних ситуацій виникає велика кількість організацій із врегулювання конфліктів. У рамках цього питання треба розглянути міжнародну систему врегулювання політичних конфліктів.

Як продовження зазначених вище питань треба проаналізувати поняття *суспільного консенсусу*: сутність, ціннісні та інституціональні характеристики. Консенсусна модель розвитку суспільства. Легітимізація політичних рішень та політичної системи через суспільний консенсус. Політична культура та політична свідомість у рамках суспільного консенсусу. Принципи вирішення конфлікту в консенсусній моделі (управління конфліктом, вивчення конфлікту та ін.).

Завершується блок вивченням *модернізаційної ролі конфлікту* та його позитивною спрямованістю. Розглянути вплив політичного конфлікту на інституціональну та ціннісну модернізацію. Проаналізувати систему «безконфліктної» внутрішньої модернізації.

Питання для самоперевірки

1. Предмет, структура, методи політичної конфліктології. Місце політичної конфліктології в системі наук про політику.

2. Розкрийте поняття політичного конфлікту. Співвідношення понять «соціальний конфлікт» та «політичний конфлікт». Концептуальні засади розуміння політичного конфлікту.

3. Проаналізуйте внутрішню структуру, суб'єктно-об'єктні характеристики політичного конфлікту.

4. Розкрийте сутність та причини виникнення політичної кризи.

5. Назвіть основні форми політичної кризи, їх ознаки та шляхи врегулювання.

6. Розкрийте сутність формування конфлікуючих сторін як зародження політичного конфлікту.
7. У чому полягають практично-конфліктні дії, їх характеристика, обумовленість типом політичного конфлікту?
8. Процедура розв'язання як заключна стадія розвитку політичного конфлікту.
9. Людський фактор та інституціональний аспект внутрішніх (системних) політичних конфліктів.
10. Типологія внутрішніх політичних конфліктів. Теорія С. Чейза.
11. У чому полягає особливість розвитку внутрішніх політичних конфліктів? Функціонування вводу та виводу політичної системи в умовах конфлікту.
12. Міжсистемні політичні конфлікти та їх специфіка.
13. Розкрити особливості вирішення політичних конфліктів у міжсистемному політичному просторі.
14. Конфлікти в етнічному середовищі та їх особливості.
15. Основні підходи до аналізування причин, сутності та еволюції етнополітичних конфліктів.
16. Принципи та шляхи вирішення етнополітичних конфліктів.
17. Проаналізувати основні наукові школи та підходи до вирішення політичних конфліктів. Роль міжнародних організацій та інститутів.
18. Розкрити методологічні засади та принципи вирішення політичних конфліктів.
19. Методи і методики вирішення політичних конфліктів. Зв'язок з прикладною політологією.
20. Підстави, критерії та міра застосування військово-силового примусу у вирішенні політичних конфліктів.
21. Використання мас-медіа у військово-конфліктних ситуаціях.
22. Розкрити сутність суспільного консенсусу.
23. Умови досягнення політичного консенсусу, їх впровадження в сучасній Україні.
24. Розкрити роль консенсусу як універсального принципу демократії.

Література: [9]; [15]; [21]; [31]; [33]; [38]; [45]; [49–51]; [53]; [54]; [61]; [62]; [66]; [67].

3 ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Рівні усвідомлення соціальних конфліктів: людина – природа, людина – людина, людина – соціум, людина – влада.
2. Погляди на соціальний та владний конфлікт Н. Макіавеллі.
3. Теоретичні основи та системи пізнання соціального конфлікту К. Поппера.
4. М. Грушевський про конфліктну основу соціального життя.
5. Теоретичні основи «конфліктної моделі суспільства».
6. Суспільна злагода та конфліктогенні фактори сучасного суспільного розвитку.
7. Політичні конфлікти та політичні кризи при переході від тоталітарного до демократичного політичного режиму.
8. Способи виходу з кризового стану як проблема політичної конфліктології.
9. Систематизація внутрішніх політичних конфліктів В. Майненхау.
10. Причини виникнення та характеристики міжсистемних політичних конфліктів.
11. Особливості міждержавних політичних конфліктів: формально-правовий та політологічний аспекти.
12. Політичні передумови, генеза та сутність міжнаціональних конфліктів.
13. Проблема прогнозування етнополітичних конфліктів.
14. Оригінальні методики вирішення політичних конфліктів на різних стадіях розвитку політичних конфліктів.
15. Війна як метод вирішення етнополітичного конфлікту.
16. Політичний переворот: сутність, види, приклади.
17. Основні шляхи досягнення національної та соціальної злагоди в сучасному українському суспільстві.

Указівки до написання реферату

Написання реферату є частиною вивчення курсу «Теорія політичних конфліктів». Мета – систематизація, закріплення та розширення знань, отриманих з цієї навчальної дисципліни. При цьому важливо визначити основні напрями проведених досліджень, критично проаналізувати.

Фактичний і статистичний матеріал повинен бути професійно опрацьований і максимально актуалізований. Особливо потрібно прояснити, які з проведених реформ варто визнати успішним досвідом,

можливим для транслювання в Україні. Окремо визначити невдалий досвід або такий, що не є придатним для українського соціально-економічного та культурного поля.

Студент може вибрати будь-яку тему із запропонованого переліку, який є орієнтовним. Конкретну тему необхідно узгодити з викладачем. Обсяг реферату – до 15 сторінок друкованого тексту.

4 ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Рівні та гносеологічне аналізування окремих видів соціальних конфліктів.
2. Прикладні методи вирішення політичних конфліктів.
3. Основні напрями дослідження сучасної політичної конфліктології.
4. Рольове аналізування сторін політичного конфлікту.
5. Моделювання вирішення політичного конфлікту за допомогою одного з існуючих методів (за вибором студентів).
6. Інститути відстежування та вирішення конфліктів у демократично розвинутих країнах світу.
7. Соціологічний та формально-юридичний підходи до визначення поняття «соціальний конфлікт».
8. Аналізування співвідношення понять «суспільний конфлікт», «соціальний конфлікт».
9. Гносеологічні основи соціального конфлікту.
10. Категоріальний апарат сучасної політичної конфліктології.
11. Система методів політичної конфліктології.
12. Основні класифікації внутрішніх політичних конфліктів.
13. Переговори: основні принципи, правила і процедури.
14. Основні рівні консенсусу, їх характеристика.

5 ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття соціального конфлікту та його характеристика.
2. Соціально-психологічні принципи соціальних конфліктів.
3. Гносеологічні основи соціального конфлікту.
4. Підходи до визначення поняття соціального конфлікту (Г. Спенсер, Г. Зіммель, Р. Коллінз, Р. Дарендорф, Л. Козер та ін.).
5. Особливості розуміння соціальних конфліктів у Стародавньому Сході.
6. Конфліктні теорії суспільного інтересу та законності в Стародавній Греції.

7. Основи розуміння соціального конфлікту в Стародавньому Римі.
8. Вирішення конфлікту статусу в середньовічній Європі.
9. Соціально-конфліктні теорії Нового часу (Ш. Монтеск'є, Ж. Ж. Руссо).
10. Аналізування конфліктогенних факторів у працях Д. Донцова, В. Липинського.
11. Проблема соціального та владного конфлікту в поглядах Н. Макіавеллі.
12. Теоретичні основи соціального конфлікту та системи його пізнання К. Поппера.
13. М. Грушевський про конфліктну основу соціального життя.
14. Концепція позитивно-функціонального конфлікту Л. Козера.
15. Сутність концепції соціального конфлікту Р. Дарендорфа.
16. Загальна теорія конфлікту К. Боулдінга. Дві моделі соціального конфлікту: статична і динамічна.
17. Загальна та позитивістська моделі функціонування соціальних конфліктів.
18. Консенсуальна, системна моделі функціонування соціальних конфліктів.
19. Типи соціальних конфліктів.
20. Роль та функції соціальних конфліктів у суспільному житті.
21. Конфліктні фактори сучасного суспільного розвитку.
22. Сутність та система виникнення соціального напруження як соціального явища.
23. Практична та політико-теоретична цінність конфлікту.
24. Предмет, методологічні основи політичної конфліктології.
25. Місце політичної конфліктології в системі наук про політику.
26. Основні категорії політичної конфліктології та їх зміст.
27. Політичний конфлікт як форма взаємовідносин між особами, партіями, політичними та соціальними групами, державами з приводу влади.
28. Співвідношення понять «соціальний конфлікт» і «політичний конфлікт».
29. Політичні інтереси і суперечності як об'єктивні та суб'єктивні передумови виникнення конфліктів.
30. Форми, моделі, типи і функції політичного конфлікту, механізми його динаміки.
31. Структура, суб'єкт-об'єктні характеристики політичного конфлікту.
32. Джерела і чинники конфлікту.
33. Учасники конфлікту, їх характеристики.
34. Методологія та практика вирішення конфліктних проблем.
35. Конституційні основи та правові норми врегулювання конфліктних ситуацій.

37. Основні способи вирішення конфліктів, їх характеристика та підходи до їх визначення (Д. Аптер, Е. Нордлінжер, Дж. Бертон).
38. Система методів дослідження політичних конфліктів.
39. Внутрішні (системні) політичні конфлікти: інституціональний та психологічний аспекти.
40. Типологія внутрішніх політичних конфліктів. Теорія С. Чейза.
41. Особливості розвитку внутрішніх політичних конфліктів.
42. Систематизація внутрішніх політичних конфліктів В. Майненхау.
43. Функціонування вводу та виводу політичної системи в умовах конфлікту.
44. Міжсистемні політичні конфлікти та їх особливості.
45. Типологія міжсистемних політичних конфліктів.
46. Специфіка прикладних методик вирішення політичних конфліктів у міжсистемному політичному просторі.
47. Причини виникнення та характеристика міжсистемних політичних конфліктів.
48. Методологічні засади та принципи вирішення політичних конфліктів.
49. Особливості міждержавних політичних конфліктів.
50. Основні методи та принципи вирішення міждержавних політичних конфліктів, їх характеристика.
51. Типологія конфліктів за Р. Далем.
52. Методика дослідження політичного конфлікту: основні етапи, їх характеристика.
53. Компроміс і консенсус як засоби вирішення політичних конфліктів.
54. Сутність демократичного процесу контролю над конфліктними ситуаціями, його процедури.
55. Використання методик вирішення політичних конфліктів на різних етапах їх розвитку.
56. Роль політико-правової культури у виробленні стратегії вирішення політичних конфліктів.
57. Переговорний процес, його основні принципи.
58. Політична криза: сутність та причини виникнення.
59. Види політичної кризи, їх ознаки.
60. Внутрішньополітична криза, етапи її розвитку та прояв.
61. Форми політичної кризи, шляхи виходу з кризового стану.
62. Політичні конфлікти та політичні кризи при переході від тоталітарного до демократичного політичного режиму.
63. Криза політичної участі: способи та шляхи її подолання.
64. Способи виходу з кризового стану, їх специфіка.
65. Конфлікти в етнічному середовищі та їх особливості.
66. Основні підходи до аналізування причин, сутності та еволюції етнополітичних конфліктів.

67. Прогнозування етнополітичних конфліктів.
68. Принципи та основні шляхи вирішення етнополітичних конфліктів.
69. Зміст, спрямованість та взаємозалежність етнополітичних і політико-релігійних конфліктів.
70. Консенсуальні процедури та методика вирішення конфліктів.
71. Сутність суспільного консенсусу.
72. Умови досягнення суспільно-політичного консенсусу.
73. Консенсус як універсальний принцип демократії.
74. Механізми формування демократичного консенсусу в умовах перехідного суспільства.
75. Стадії розвитку політичного конфлікту. Формування сторін конфлікту як перша стадія розвитку конфлікту, її характеристика.
76. Конфліктно-практичні дії та розв'язання як стадії розвитку політичного конфлікту, їх специфіка.
77. Проблема насильства та ненасильницької боротьби в суспільному житті.
78. Ідея ненасилля у вітчизняній та зарубіжній соціально-політичній і філософській думці та суспільній практиці.
79. Збройний конфлікт як особлива стадія політичного конфлікту.
80. Методи уникнення збройної стадії розвитку конфлікту.
81. Ненасильницькі засоби впливу в практиці світової політики.
82. Приклади наукових підходів до стадіального розвитку конфлікту.
83. Міжнародні політичні організації та їх конструктивно-функціональна роль у врегулюванні зовнішніх політичних конфліктів.
84. Основні шляхи і засоби досягнення національної та соціальної злагоди в сучасному українському суспільстві.
85. Діяльність української держави із врегулювання зовнішніх конфліктів різних типів.
86. Соціально-політичні конфлікти та модернізація.
87. Система «безконфліктної» внутрішньої модернізації.
88. Поліваріантність оцінювання результатів будь-якого політичного конфлікту

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Авер'янов Н. Сучасна українська еліта: перспективи розвитку / Н. Авер'янов // Українознавство. – 2011. – Вип. 15. – С. 41–44.
2. Акаймова А. Політичний імідж та основні його характеристики / А. Акаймова // Політичний менеджмент. – 2009. – № 5. – С. 29–34.
3. Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки / Р. Арон. – К. : Юніверс, 2004. – 392 с.
4. Бойко С. Політичне лідерство в Україні: генезис і динаміка розвитку / С. Бойко // Політичний менеджмент. – 2011. – № 6. – С. 91–100.
5. Голяд І. Методологічні проблеми дослідження політичної еліти [*Електронний ресурс*] / І. Голяд. – Режим доступу:
http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Magisterium/Polit/2002_10/01_goliyad_i.pdf
6. Головатий М. Ф. Політична психологія : *навчальний посібник* / М. Ф. Головатий. – К. : МАУП, 2001. – 205 с.
7. Гошовська В. А. Політичне лідерство : *навчальний посібник* / В. А. Гошовська. – К. : НАДУ, 2013. – 112 с.
8. Держановська С. Л. Сутність політичного лідерства: аналіз праць сучасних українських науковців / С. Л. Держановська // Ефективність державного управління : *зб. наук. пр. регіонального інституту державного управління Національної академії управління при Президентіві України*. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2014. – Вип. 40. – С. 310–316.
9. Елітознавство : *підручник* / [за заг. ред. В. А. Гошовської]. – К. : НАДУ, 2013. – 268 с.
10. Журавський В. Політична еліта України: теорія і практика трансформації / В. Журавський. – К. : Логос, 1999. – 283 с.
11. Занік Я. М. Типи, поняття та класифікація еліт в історичному контексті / Я. М. Занік // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2008. – № 11(129). – С. 101–105.
12. Кіреєва О. Маргінальність сучасної управлінської еліти в Україні / О. Кіреєва // Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком: *матер. регіон. наук.-практ. конф.* / [за заг. ред. В. Г. Вікторова]. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2008. – С. 30–33.
13. Кіянка І. Політична еліта у контексті трансформаційних процесів українського суспільства / І. Кіянка // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2008. – Вип. 20. – С. 68–70.

14. Корнієнко В. О. Ефективність політичного лідера: критерії та механізми реалізації в сучасній Україні: *монографія* / В. О. Корнієнко, І. Д. Похило. – Вінниця : ВНТУ, 2009. – 140 с.
15. Коротков Д. С. Політичний клас або політична еліта України: питання політичного дискурсу / Д. С. Коротков // Вісник СевНТУ: *зб. наук. пр.* – 2001. – Вип. 123. – С. 87–90.
16. Кривошеїн В. В. Іміджова складова політичного світосприйняття: структура елементарного рівня / В. В. Кривошеїн // Грани. – Дніпропетровськ, 2002. – № 4. – С. 117–121.
17. Кривошеїн В. В. Іміджологема: поняття, структура / В. В. Кривошеїн // Вісник Дніпропетр. ун-ту. – Дніпропетровськ, 2002. – Вип. 8. – С. 188–192. – (Соціологія. Філософія. Політологія).
18. Крюков О. Основні моделі розвитку політико-управлінських еліт / О. Крюков // Вісник НАДУ. – 2006. – № 2. – С. 333–340.
19. Крюков О. Про визначення поняття «політико-управлінська еліта» / О. Крюков // Вісник НАДУ. – 2005. – № 1. – С. 374–378.
20. Крюков О. Процес політичної елітаризації та соціальні умови становлення політико-управлінської еліти України / О. Крюков // Зб. наук. пр. НАДУ / [за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева]. – К. : НАДУ, 2005. – Вип. 1. – С. 270–276.
21. Крюков О. Розвиток політико-управлінських еліт у посткомуністичному просторі / О. Крюков // Вісник НАДУ. – 2005. – № 4. – С. 353–358.
22. Крюков О. І. Демократична модернізація системи влади в контексті діяльності політико-управлінської еліти [*Електронний ресурс*] / О. І. Крюков. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2010-2/doc/1/01.pdf>.
23. Крюков О. І. Політико-управлінська еліта України як чинник державотворення : *монографія* / О. І. Крюков. – К. : НАДУ, 2006. – 252 с.
24. Кухта Б. Політичні еліти і лідери / Б. Кухта. – К. : КНЕУ, 1999. – 108 с.
25. Лопушинський І. П. Формування української політико-управлінської еліти: сучасний погляд на проблему [*Електронний ресурс*] / І. П. Лопушинський. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2010-1/doc/1/03.pdf>.
26. Маскевич О. Л. Проблема політичного лідерства в Україні на сучасному етапі розвитку / О. Л. Маскевич // Молодий вчений. – 2014. – № 12 (15). – С. 286–288. – (Серія «Політичні науки»).

27. Михальченко М. Пошук лідерів: чесних, талановитих, справедливих / М. Михальченко // Політичний менеджмент. – 2006. – Спецвипуск. – С. 15–21.

28. Олещенко В. Механізми рекрутування політичних еліт та їх вплив на державну політику / В. Олещенко // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. регіонального інституту державного управління Національної академії управління при Президентіві України. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 32. – С. 308–314.

29. Олещенко В. Політичні еліти: особливості формування у період незалежності України / В. Олещенко // Вісник національної академії державного управління при Президентіві України. – 2012. – Вип. 3. – С. 175–182.

30. Пахарев А. Д. Политическое лидерство и лидеры : *монографія* / А. Д. Пахарев. – К. : Знання України, 2001. – 270 с.

31. Пахарев А. Теоретичні основи політичного лідерства в сучасній політичній науці [*Електронний ресурс*] / А. Пахарев. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=61&c=1330>

32. Пахарев А. Д. Політичні інститути і процеси в сучасній Україні: *навчальний посібник* / А. Д. Пахарев. – К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. – 182 с.

33. Політика в особах : *навчальний посібник* // Політичне лідерство на постсоціалістичному просторі: національний і регіональний контексти / [за заг. ред. проф. Ф. М. Рудича]. – К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. – 400 с.

34. Політичні партії як суб'єкт формування політико-управлінської еліти в процесі політичної модернізації : *монографія* / [за заг. ред. Е. А. Афоніна, В. В. Лісничого, В. О. Радченка]. – Харків, 2007. – 160 с.

35. Почепцов Г. Г. Іміджологія / Г. Г. Почепцов. – Київ, 2000. – 493 с.

36. Пухкал О. Політична еліта і громадянське суспільство в Україні: становлення і взаємодія / О. Пухкал // Вісник національної академії державного управління при Президентіві України. – 2009. – Вип. 4. – С. 193–202.

37. Роль еліт у трансформаційному суспільстві. – Київ, 2003. – 179 с.

38. Рудич Ф. Політичне лідерство на пострадянському просторі: методологічний контекст / Ф. Рудич // Політичний менеджмент. – 2006. – Спецвипуск. – С. 5–14.

39. Сучасна управлінська еліта в Україні: якісні характеристики, шляхи та методи підготовки : *монографія*. – К. : НАДУ, 2013. – 187 с.

40. Траверсе О. Політичне лідерство: поняття, дискурс, практика / О. Траверсе // Віче. – 2006. – № 17. – С. 73–76.

41. Шитюк М. М. Проблема політичного лідерства в сучасній Україні / М. М. Шитюк, М. Є. Єнтіс // Наукові праці. – 2004. – Т. 34. – С. 69–73. – (Серія «Політичні науки»).

42. Шульга М. О. Етапи становлення політичної еліти в Україні в роки незалежності / М. О. Шульга // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006. – № 4. – С. 24–37.

Додаткова

43. Дахно І. І. Країни світу : *енциклопедичний довідник* / І. І. Дахно. – К. : Мапа, 2004. – 608 с.

44. Донцов Д. Дух нашої давнини / Д. Донцов. – Дніпропетровськ : Відродження, 2001. – 342 с.

45. Енциклопедія політичної думки / [пер. з англ.]. – К. : Дух і Літера, 2000. – 472 с.

46. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера / [пер. з нім.]. – К. : Тандем, 2002. – 584 с.

47. Липинський В. Листи до братів-хліборобів / В. Липинський. – Київ; Філадельфія, 2005. – 470 с.

Інформаційні ресурси

48. Григорьян Э. Глобализация и моделирование социальной динамики [*Електронний ресурс*] / Э. Григорьян, М. Мунтян. – Режим доступу :

http://sbiblio.com/biblio/archive/grigoriyan_global/sbor_glob7.aspx

49. Гук О. І. Концептуальні підходи до проблеми взаємовідношення етики та політики (порівняльний аналіз) [*Електронний ресурс*] / О. І. Гук // Демократичне врядування : *наук. вісн.* – Вип. 3. – 2009. – Режим доступу :

<http://www.lvivacademy.com/visnik3/Fail/+Guk.pdf>

50. Даль Р. Полиархия, плюрализм и пространство [*Електронний ресурс*] / Р. Даль. – Режим доступу :

http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/dal/pol_pl.php

51. Ирхин Ю. Сетевые организации и стратегии мировых элит (на примере Бильдерберского клуба и трехсторонней Комиссии) [*Електронний ресурс*] / Ю. Ирхин. – Режим доступу :

<http://viperson.ru/articles/yuriy-irhin-setevye-organizatsii-i-strategii-mirovyh-elit-na-primere-bilderberskogo-kluba-i-trehstoronney-komissii>

52. КОРТУНОВ С. В. Политические элиты в современной мировой политике *[Електронний ресурс]* / С. В. КОРТУНОВ // Мировая политика в условиях кризиса. – 2010. – Режим доступу :

<http://учебник-besplatno.com/учебник-mejdunarodnie-otnosheniya/politicheskie-elityi-sovremennoy-mirovoy.html>

53. КУХТА Б. П. Політичні еліти і лідерство *[Електронний ресурс]* / Б. П. КУХТА, Н. Г. ТЕПЛОУХОВА. – Львів : Кальварія, 1996. – 356 с. – Режим доступу :

<http://politics.ellib.org.ua/pages-876.html>

54. Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади *[Електронний ресурс]* : *Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. № 1302.* – Режим доступу :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1302-2002-%D0%BF#Text>

55. Проект Закону України про відкритість органів державної влади та вищих посадових осіб України *[Електронний ресурс]*. – Режим доступу :

<https://khpg.org/968017135>

56. САРТОРИ ДЖ. Вертикальная демократия *[Електронний ресурс]* / Дж. САРТОРИ // Полис. – 1993. – № 2. – С. 80–89. – Режим доступу :

https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Hrestom/41.php

57. Інститут соціології НАН України *[Електронний ресурс]*. – Режим доступу :

<http://i-soc.kiev.ua>

58. Український центр економічних та політичних досліджень ім. Разумкова (Київ) *[Електронний ресурс]*. – Режим доступу :

<http://ucers.com.ua>

59. Центр порівняльних соціальних досліджень *[Електронний ресурс]*. – Режим доступу :

<http://www.cessi.com.ua>

60. Экономическая социология : *электронный журнал* *[Електронний ресурс]*. – Режим доступу :

<http://www.ecsoc.msses.ru>

61. Людина і політика : *соціально-гуманітарний журнал* *[Електронний ресурс]*. – Режим доступу :

[//">http://www.ica.org.ua/lip //](http://www.ica.org.ua/lip)

62. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій *[Електронний ресурс]*. – Режим доступу :

<http://www.ier.kiev.ua>

63. Київський міжнародний інститут соціології *[Електронний ресурс]*. – Режим доступу :
<http://www.kiis.com.ua>
64. Інститут стратегічних досліджень *[Електронний ресурс]*. – Режим доступу :
<http://www.niss.gov.ua>
65. Центр соціального прогнозування *[Електронний ресурс]*. – Режим доступу :
<http://www.prognosis.kiev.ua>
66. Центр соціологічних і політичних досліджень та технологій «Соціополіс»<http://www.spr.org.ua> *[Електронний ресурс]*. – Дніпропетровськ. – Режим доступу :
67. Український інститут соціальних досліджень *[Електронний ресурс]*. – Режим доступу :
<http://www.uisr.org.ua> //.
68. Фонд регіональних соціально-політичних та економічних досліджень *[Електронний ресурс]*. – Львів. – Режим доступу :
<http://zluka.isr.lviv.ua> ()).
69. Ресурси бібліотеки Верховної Ради України *[Електронний ресурс]*. – Режим доступу :
<http://lib.rada.gov.ua/static/about/welcome.html>
70. Он-лайн бібліотека з політології *[Електронний ресурс]*. – Режим доступу :
<http://politics.ellib.org.ua/>

Навчальне видання

**САМОСТІЙНА РОБОТА
З ДИСЦИПЛІНИ
«ПОЛІТИЧНА КОНФЛІКТОЛОГІЯ»**

Методичні вказівки

для бакалаврантів

Укладач   БОЛОТІНА Євгенія Валеріївна

За авторською редакцією

Корегування і комп'ютерне верстання   І. І. Дьякова

.../2021. Формат 60 x 84/16. Ум. друк. арк. 1,4.
Обл.-вид. арк. 1,03. Тираж 50 пр. Зам. №.....

Видавець і виготівник
Донбаська державна машинобудівна академія
84313, м. Краматорськ, вул. Академічна, 72.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1633 від 24.12.2003